

eller den andra, i stället argumenterar han för en struktur med olika dimensioner av diametriska och koncentriska figurer, men viktigast för det heligas framträdande är de koncentriska rummen. Det heliga emanerar, som en levande process, ur det Downes kall- lar för varats koncentriska rum.

Syftet med *Heidegger and the Holy* är inte enbart att fördjupa förståelsen av Heideggers det heliga; det är också ett bidrag till den teologiska diskursen om Heidegger. Här ligger en av verkets stora förtjänster. Samlingen sätter Heideggers filosofi, som på många sätt innehåller religiösa toner, i relation till det samtida teologiska klimatet. I Joeri Schrijvers essä om vägen från varat till det heliga blir detta perspektiv synligt. Schrijver menar att teologin måste ta den ontologiska frågan om varat på allvar om teologin ska lära sig av Heidegger. Här bör man påpeka att teologer många gånger gjort det – jag tänker på bland andra Rudolf Bultmann (1884–1976) och Paul Tillich (1886–1965) – men Schrijvers poäng blir en påminnelse om att vi bör fortsätta göra det. Han visar också att Heidegger ontologiskt förespråkade en rätt så traditionell gudsbild, genom att påpeka att Heidegger argumenterade för att om något sådant som en Gud finns, så visar sig denne rimligtvis genom varat som ett vara. Heideggers filosofi kan på ett fruktbart sätt komplettera och utveckla teologin med hjälp av en ontologi som också har insikter om gudomlighet och helighet.

Heidegger and the Holy är på det stora hela ett berömligt verk, men på sina håll upplevs den som något repetitiv. Detta beror på att den rör sig så stramt runt det heliga. Ibland tycks de olika bidragen upprepa varandras poänger. Samtidigt märks det inte i någon större utsträckning, eftersom frågeställningarna i grund och botten är olika.

Samlingen är sammanfattningsvis ett viktigt bidrag till Heideggerforskningen och vittnar om att det fortfarande finns djup att undersöka i den. Vid den av författare och teman ger en ingående förståelse av olika aspekter av det heliga. För den som är

intresserad av Heideggers mer teologiska tendenser så tjänar *Heidegger and the Holy* som ett utmärkt verk för vidare fördjupning, men man bör ha i åtanke att den på sina håll är relativt komplicerad och svåräst. Essäerna är inte för filosofiska gröngölingar, men skulle en essä inte falla en i smaken eller upplevas svårbegriplig, så finns det åtta andra.

Benjamin Frykman
TK, Lund

DOI: 10.51619/stk.v10i11.27622

Petra Carlsson Redell. *Marken, andligheten*. Stockholm: Polaris. 2024. 175 s.

Petra Carlsson Redells bok *Marken, andligheten* speglar författarens starka vilja till förändring. Den här boken symboliserar en röst som vill synliggöra en systematisk orättvisa mot det samiska folket, vars rötter och bakomliggande faktorer går att finna i den svenska identitetskonstruktionen.

Boken präglas av ett ständigt jämförande mellan det författaren föreställer sig vara en samisk och en svensk mentalitet, detta genom att exempelvis lyfta skillnaden i den svenska och samiska synen på naturen. Carlsson Redell lyfter kristendomens föreställningsvärld som avgörande för hur en svensk mentalitet är utformad i relation till dess syn till naturen, vars grundläggande struktur är baserad på att människan är överlägsen naturen och därmed kan styra över den, vilket i sin tur formar svenskens föreställning av en inneboende rätt att äga marken. Detta jämförs med en samisk mentalitet som inte ser naturen som underlägsen människan, vilket formar deras negativa inställning till markägande.

Carlsson Redells grundläggande frågeställning i boken är hur det samiska folket ska kunna uppnå en sann autonomi och befrias från förtryckande mekanismer, där hon bland annat lyfter kyrkans och folkhemmets koloniala spår, men också kapitalismens förstörelse av samisk mark. Författaren bidrar med intressant fakta kring det

koloniala förtrycket som det samiska folket har fått utstå. Hon belyser den svenska kyrkans skogsförvaltning, där ungefär 40 procent av dess innehav ligger på samernas traditionella marker. Hon skriver om folkhemmets koloniala syn, vars diskurs byggde på skapandet av ett tryggt, jämlikt och inkluderande svenskt samhälle med utjämnade klyftor, där alla medborgare visades omsorg. I samband med detta beskriver författaren folkkyrkans idéer, vars gemenskap begränsades till svenska medborgare och en svensk mentalitet. Dessa exempel använder hon för att visa på ett andligt, kulturellt och språkligt osynliggörande av samisk kultur, som systematiskt har hamnat i skuggan av den svenska nationens föreställda gemenskap. Carlsson Redell skriver med frustration om samernas kamp mot kapitalismens agerande på samisk mark där hon nämner Vattenfallsverkets olika regleringar, vars konsekvenser har bidragit till att vattnet har tvingat människor på flykt från platser som burit släkter i generationer.

I Carlsson Redells strävan efter samisk autonomi och frigörelse ställer hon frågan om hon själv inte är en del av förtrycket mot samerna, där hon gör en metarefleksion kring sin egen uppväxt, men också kring sin akademiska och kristna bakgrund. Ett sådant ödmjukt ifrågasättande av författarens egna föreställningsramar har stor betydelse, detta då det öppnar upp för möjligheten till att nya förståelseparametrar om samerna kan uppstå. I hennes ifrågasättande av de egna föreställningsramarna ser jag dock en problematik, för trots författarens vilja till förändring och rättvisa för det samiska folket reduceras det samiska identitetsskapandet till en beroenderelation till staten, kyrkan eller kapitalismen. I boken framställs en samisk identitet som har sin grund i relationen till naturen och kampen för att försvara den, men en sådan framställning begränsar deras identitet till en beroendeställning till något annat, till något vi kan kategorisera och relatera till och som enligt vår uppfattning är av grundläggande betydelse för deras identitetsskapande.

I boken lyfts en samisk andlighet i stor utsträckning med hjälp av kristen teologi, bland annat genom samiska präster vars föreställningsramar tycks genomsyras av kristen epistemologi. Men är det inte just det som ska undvikas om vi vill uppnå en nyanserad och autonom tolkning av samisk identitet?

Boken synliggör även samisk poesi, som förutom en hyllning av naturen grundar sig mestadels i att synliggöra förtryck. Då uppstår frågan om vi kan framställa samerna utan att ställa dem i relation till den svenska staten, kyrkan och kapitalismen.

Carlsson Redell hyllar den samiska kulturens kraft som hon menar verkar ha en fjällbjörkslik förmåga att överleva, vilket hon menar är ett snillrikt motstånd och en förmåga till liv som utövats och finslipats genom århundraden av förtryck. Men är det endast förtrycket som har format den samiska identitetskonstruktionen? Min övertygelse är att deras fjällbjörkslika förmåga att överleva grundar sig mindre i en motsatsrelation till deras förtryckare, och mer i den interpersonella förståelsen som uppstår i varje enskild situation, i det som inte rådande föreställningsramar kan begreppsliggöra eller kategorisera. Detta utan att nödvändigtvis peka på existensen av ett objektivt och sant samiskt subjekt eller mentalitet som ligger gömd i skuggan av dess förtryckare.

Här tänker jag på det postkoloniala begreppet subalternitet, vilket betecknar det röstlösa subjektet som lever bortom logocentrismens gränser. I det här fallet en subaltern samisk identitet som saknar kategoriseringar och objektiva benämningar, utan bygger på singulara aspekter som saknar diskurs och på det som händer utanför logocentrismens räckvidd, i det röstlösa och icke identifierbara.

Hur skulle bokens resultat kunna ha blivit om författaren lagt fokus på exempelvis samisk irrationalitet, humor, sexualitet, ångest eller det som är tabubelagt? Sådan subalternitet skulle jag själv ha velat se mer av, inte med syfte att kategorisera det samiska folkets

identitet, utan för att se singulära gnistor av deras mentalitet.

Jag vill avsluta denna recension med att lyfta min uppskattning för Carlsson Redells ödmjukhet, ärlighet och intressanta insikter i sin skildring av samernas historiska förtryck, en skildring som bland annat visar en mörk sida av hennes egen religiösa bakgrund.

Max Hjelmgren Medina
FM, Malmö

DOI: 10.51619/stk.v10i11.27623

Jim Horsthuis. *A Perichoretic Pastoral Theology: In Cadence with God*. London: Routledge. 2022. 210 s.

”Pastoralteologi är kyrkans framtid.” Inledningen i Jim Horsthuis bok *A Perichoretic Pastoral Theology* står i tvär kontrast till den huvudbry som kan förekomma kring pastoralteologins relevans och aktualitet. Det finns inom det akademiska praktisk-teologiska fältet debatter kring hur pastoralteologin förhåller sig till exempelvis ecklesiologi eller spiritualitetsforskning, eller om ämnet klarar den praktiska teologins empiriska krav. Nu säger visserligen inte Horsthuis att pastoralteologi är den teologiska akademins framtid – utan kyrkans.

Horsthuis ärende är att fördjupa teologisk reflektion och vägleda till mognad för människor som står i kyrkans tjänst. Han lägger inte energi på att problematisera pastoralteologins akademiska relevans, men han är medveten om ämnets bredd och olika betoningar. Tydligt placerar han sin och bokens position inom den del av det pastoralteologiska fältet som vetter mot teologisk tradition och han är transparent med sin evangelikal ingång i ämnet.

Pastoralteologins roll och definition har förändrats och förskjutits över tid och ser olika ut i de akademiska traditionerna. Generellt sett har nordisk och kontinental kontext studerat kyrkliga ämbetspersoners roll, funktion, kallelse och uppdrag, och inom

amerikansk kontext har själavården och den sociala omsorgen tenderat att stå i centrum.

Horsthuis är kanadensisk pastor och utbildningsdirektor verksam vid McMaster Divinity College. Hans definition av pastoralteologi inringar både ämbetsrollen och den sociala omsorgen, men tonvikten ligger på teologisk reflektion. Bokens innehåll riktar sig inte heller bara till kyrkligt anställda, utan syftar till att ge en fördjupad förståelse av uppdrag och utförande för alla som står i någon form av kyrklig tjänst. Horsthuis lyfter fram pastoralteologins särställning i att vara en dialektik mellan kristen lära och praktik. Han menar att pastoralteologin är ett unikt fält där ömsesidigt formande och utbyte mellan mänsklig erfarenhet och teologisk trosföreställning kan ske. Pastoralteologins mål blir då inte att bekräfta eller debattera läror, deras bibliska motiveringar, deras historiska utveckling eller filosofiska överensstämmande, utan dess angelägenhet är att bibehålla en komplex spänning mellan kristna läror och sårbarheten i mänsklig erfarenhet.

Metoden som Horsthuis använder kallas reviderad kritisk korrelation, och hans projekt är att väva samman treenighetsläran *perichoresis* med kristen praktik. Horsthuis uttrycker en viss oro kring pastoralteologins ökade öppenhet för sociologiska metoder, och menar att det kan äventyra disciplinens teologiska grund. Han ser dock många förtjänster med vad han kallar ”en postmodern vändning” inom den pastoralteologiska disciplinen, bland annat att den bidrar med nyans och ökad uppmärksamhet kring ämnets komplexitet och situationsberoende tolkningsarbete. Horsthuis lyfter särskilt fram hermeneutiken, den feministiska teologin och kontextualiserande metoder som berikande för pastoralteologin som ämne. Han behandlar även bland annat befrielseologi och teopoetik som bidragande perspektiv. Dessa perspektiv menar han förstärker lyssnandet på den mänskliga erfarenheten.

Boken tar sin utgångspunkt i Henri Nouwens (1932–1996) hopp om kristna